

DE NEDERLANDSE KUIFHOENDERS

D. Kruizinga, Derk Lutjeboerstr. 11, Sappemeer

Blijkens de Landbouwstatistieken bedraagt het aantal stuks pluimvee in ons land momenteel het respectabele aantal van ongeveer 73 miljoen. Zodoende kan men de kip of het huishoen nu niet bepaald zeldzaam noemen in Nederland. Mag ons land zich verheugen in het feit dat ze grootste eierexporteur van Europa is, dit is van ouds niet altijd zo geweest. Het is bekend dat in de eerste jaren van deze eeuw – zo omstreeks 1905 –nog eieren in ons land moesten worden ingevoerd om in de nationale behoefte te voorzien. Gedurende de laatste 40 à 50 jaar is er in het geheel van de pluimveehouderij enorm veel veranderd. Het is niet zo verwonderlijk, dat in de maalstroom van deze ontwikkelingen bepaalde hoenderrassen behoorlijk in het gedrang zijn gekomen. Sommige rassen, die hier vroeger beslist niet zeldzaam waren, zijn in aantal zover teruggelopen, dat ze momenteel wel zeker als zeer zeldzaam moeten worden aangeduid.

Het is de bedoeling om in dit artikeltje iets te vertellen over een groep van deze erg in het nauw gekomen hoenderrassen, die de produktie-race van de laatste decennia niet bij konden houden en die momenteel alleen nog in de hokken van de z.g. sportfokkers worden gevonden. En dat ook nog, helaas in kleine aantallen. We bedoelen hier de reeds eeuwen in Nederland voorkomende kuifhoenders en enkele rassen, die hoewel geen kuif dragend, toch zeer nauw aan de kuifhoenders verwant zijn.

Voor we aan een gedetailleerde beschrijving van de hier bedoelde rassen beginnen, willen we de opmerking maken dat geen van de in Nederland voorkomende hoenderrassen hier van oorsprong inheems zijn of. waren. Ook de z.g. Nederlandse Kuifhoenders niet.

Algemeen wordt aangenomen, dat de wilde voorouders van onze hoenders in het Verre Oosten hebben geleefd. Het domesticatieproces heeft reeds meer dan 4000 jaren geleden plaatsgevonden. Ook is bekend, dat de Egyptenaren reeds voor onze jaartelling zich bezighielden met het kunstmatig uitbroeden van kippeneieren op grote schaal. De grote volksverhuizingen in het begin van de christelijke jaartelling brachten de hoenders naar de lage landen aan de Noordzee. Eeuwen later hebben de Nederlandse zeevaarders pluimvee meegebracht uit verre en vreemde landen. Daar dit gevogelte onderling teeltbaar was, laat het zich indenken, dat er in ons land reeds in de vroege middeleeuwen een heterogene pluimveestapel aanwezig was. Verschillend van type en veelkleurig. Uit deze onveredelde kruisingsproducten hebben de Nederlandse fokkers rassen gevormd, die sierlijk van vorm en kleur waren en die ook momenteel nog als sierhoenders bij de sportfokkers gevonden worden. Enerzijds ontstonden in de Nederlanden dieren van het z.g. landhoen-type – zoals we die vandaag nog kennen in de Drentse en Friese hoenders, de Braekels en de Groninger Meeuwen – anderzijds trof men in ons land al vroeg dieren aan, die als versiering kuiven en baarden droegen. Hoe oud deze gekuifde hoenders wel zijn, is natuurlijk niet precies na te gaan. Dat ze niet van gisteren of eergisteren zijn, blijkt wel uit het verhaal dat wijlen Dr. Vriesendorp in zijn boek "Erfelijkheid en Geneeskunde" opnam. De korte inhoud hiervan laten we hier volgen:

Omstreeks het jaar 1475 woonde er in het Kennemerland een kluizenaar, Peter Jaspertsz. geheten, die er een groot aantal witte hoenders op na hield met zwarte kuiven. Deze dieren legden veel en grote eieren. Ze waren gehard tegen ons klimaat en leverden, wat in die tijd van veel belang was, een smakelijk en mals gebraad. Het verhaal vermeldt verder, dat deze dieren door een zekere Don Pedro de Santiago naar zijn kasteel in Santiago (Spanje) werden gebracht. Gedurende een aantal jaren werden deze dieren daar als sierhoenders veredeld. De kuiven werden groter en meer intensief zwart, terwijl het overige gevederte reiner en witter werd. Weer later zijn een aantal van deze veredelde dieren naar

Nederland terug gezonden, waar ze op de kastelen en buitenplaatsen der edellieden terecht kwamen. Langzamerhand verhuisden ze ook naar de hoenderhoven van de gewone man. In de volksmond werden deze dieren Santiago's genoemd. Later komt de zwarte witkuif in ons land voor onder de naam Sint Jacobshoen. Dit zou verband kunnen houden met het feit van hun tijdelijk verblijf in Santiago.

Een ander gegeven, waarvan is af te leiden dat er reeds eeuwenlang gekuifde hoenders in Nederland voorkwamen, vormen de doeken en schilderijen van diverse oude meesters, die we nu nog in de musea kunnen bewonderen. We denken hierbij aan het schilderij "Hoenders" van Albert Cuyp en gedateerd uit 1651. Dit doek toont ons een aantal van deze kuif- en baardhoenders, in – naar huidige begrippen – onveredelde staat. Ook willen we hier noemen het schilderij "Hoenderhof" van Jan Steen (1650), waarop eveneens wordt aangetoond, dat in die tijd kippen met kuiven en baarden voorkwamen in diverse kleuren en types.

Hoewel deze kuifhoenders toen en ook nu qua type en lichaamsbouw nogal eens verschillen van de z.g. oud-Nederlandse landhoenders, worden ze – ook internationaal – gezien als Nederlandse rassen, omdat ze in ons Land door hun eeuwenlange verblijf binnen onze grenzen zijn omgevormd en veredeld tot sierrassen zoals we ze heden ten dage tegenkomen in de hokken van de sportfokkers en op de pluimveetentoonstellingen.

Als voornaamste en het meest in het oog lopende verschillen moeten natuurlijk de kuiven en de baarden worden genoemd, die bij zeer veel ander hoenders niet worden aangetroffen. Maar er zijn meer verschillen. Een raskenmerk, dat de kuifhoenders van de overige Nederlandse rassen onderscheidt zijn de opengespalte neusgaten, die als het ware bovenop de snavel liggen. Hoewel in de groep kuifhoenders de rassen onderling ook bepaalde opmerkelijke verschillen laten zien, mogen we ze toch beschouwen als loten van eenzelfde stam. We willen nu enkele rassen uit deze groep de revue laten passeren en bepaalde raskenmerken van deze dieren nader omschrijven.

Als we dan met de eenvoudigste beginnen, dan noemen we eerst de Nederlandse Uilebaarden. Deze dieren dragen van de groep kuifhoenders de minste versieringen en ze zijn daarom het gemakkelijkst te houden en te fokken. Vanouds behoorden de Uilebaarden tot de grootste en zwaarste hoenders die in ons land werden gehouden en vergeleken met de Friese en Drentse landhoenders vormden ze door hun gewicht toen een gunstige uitzondering. De Uilebaarden dragen, hoewel ze zeer na aan de kuiifhoenders verwant zijn geen kuif. Als kopversiersel dragen ze onder de snavel een volle ronde baard. Een kam, zoals we die bij de gewone kip zozeer gewend zijn ontbreekt bij deze dieren. In plaats hiervan dragen de Uilebaarden midden op de kop een tweetal kamhoortjes die kegelvormig toegespitst, bij de haan $1\frac{1}{2}$ à 2 cm en bij de hen bijna 1 cm hoog, de koppen van deze dieren een zeer karakteristiek en bijzonder aanzien geven. Door de grote en volle ronde baard ontbreken de kinlellen of zijn slechts in rudimentaire staat aanwezig. Door het ontbreken van de kuif worden deze dieren niet belemmerd in hun gezichtsvermogen en zijn ze zeer levendige dieren, die gemakkelijk te houden zijn en de liefhebbers zeer veel genoegen kunnen geven. Ze leggen een behoorlijk aantal eieren en zijn door hun gewicht van om en nabij de 2 kg als slachthoen niet zonder betekenis. De Uilebaarden komen voor in de kleuren wit, zwart, blauw, koekoek, zilver- en goudgepeld, geelwit- goud- en zilvergeloverd en in moorkop-tekening. De eenkleurige zijn het gemakkelijkst te fokken en komen nog in zeer goede kwaliteit voor bij een aantal fokkers. Voor degenen die iets bijzonders in hun hokken willen hebben, zijn de Uilebaarden een zeer aanbevelenswaardig ras, dat betrekkelijk weinig eisen stelt aan verzorging en huisvesting.

Als we nu overstappen op de werkelijk kuifdragende rassen van deze groep dan willen we beginnen met de Brabanters. Dit ras is het meest verwant aan de Uilebaarden, wat tot uiting komt in de aanwezigheid van de hoorntjeskam en de baard. Bij de Brabanters dient de baard echter driedelig te zijn (baard en bakkebaarden). Een opmerkelijk verschil met de Uilebaarden vormt de kuif. Deze

kuif is rechtop staand en zijdeling enigszins samengedrukt, zodat deze fraai rechtop op de kop staat geplaatst, zonder ook maar enigszins voor de ogen te vallen. Hierdoor is de Brabanter wel het levendigst onder de kuifhoenders. Het ras is reeds zeer oud. Reeds in 1793 noemde J.M. Bechstein de kuif van de Brabanter als langwerpig van vorm en zijdelings samengedrukt. De Brabanter – hoewel in gewicht maar een fractie lichter dan de Uilebaard – toont wat slanker dan de rijk bevederde Uilebaarden. Hoewel bij de kuifhoenders over het algemeen hoge eisen dienen te worden gesteld aan de huisvesting, dit om de dieren tegen het nat worden van de kuiven te vrijwaren, bij de Brabanters – hoewel dankbaar voor goede en doelmatige huisvesting – behoeven deze eisen niet extreem hoog te zijn voor een vrije uitloop. De Nederlandse Hoenderclub, die sinds het begin van deze eeuw enorm veel heeft gedaan voor alle Nederlandse rassen, heeft de Brabanters een extra steun in de rug gegeven door de grote Brabanter Wisselbeker beschikbaar te stellen, die jaarlijks op een grote nationale tentoonstelling kan worden gewonnen door het beste exemplaar van dit ras. Ondanks de activiteiten van de N.H.C. behoort ook de Brabanter momenteel tot die rassen, die nog slechts sporadisch worden gehouden. Ze komen nog voor in de kleuren wit, zwart en blauw, terwijl de zilver- en goud getoefte exemplaren wel erg zeldzaam zijn.

Een ander kuifhoenras is de Nederlandse Baardkuifhoen, een ras dat evenals de Brabanters in het bezit is van een kuif en een driedelige baard. Dit ras heeft door zijn volle ronde kuit echter een geheel ander aanzien dan de Brabanter.

De kuif van de Baardkuifhoen moet zo groot mogelijk zijn, vol en dicht bevederd, fraai rond gevormd, waarbij bij de hen de kuif de vorm dient te hebben van een mooi gevormde ronde sneeuwbal, terwijl bij de haan de veren van de overigens ronde kuif afhangen tot op het halsbehang. Door deze kuifvorm wordt het gezicht van deze vogels enigszins beperkt. Om het sierlijk uiterlijk van deze kuiven te bewaren, dient er voor gewaakt te worden, dat de kuiven niet nat worden. Hierdoor is het noodzakelijk dat de huisvesting zodanig moet zijn dat de hokken steeds droog zijn. Om het nat worden van de kuiven te voorkomen, is het het beste deze dieren een drinkbak met een z.g. "tuitje" te verschaffen. Alleen als men onder deze omstandigheden zijn dieren kan houden, zijn de Baardkuifhoenders waarlijk sieraden in het hok. De Baardkuifhoenders zijn reeds in Nederland bekend vanaf de 16e en 17e eeuw en werden vroeger Padua's genoemd, een naam die waarschijnlijk afkomstig is van hun latijnse naam "Gallus Patavinus".

De kuiven van de Baardkuifhoenders, die dezelfde veerkleur vertonen als de veren van het lichaam, staan ingeplant op een schedelknobbel. Reeds meteen na het uitkomen van de eieren kan men enigszins aan de vorm en grootte van de schedelknobbel zien, welke dieren later de grootste kuiven zullen dragen.

Bij goede, doelmatige huisvesting geven de Baardkuifhoenders weinig moeilijkheden. Ze zijn n.l. goed gehard. Sommige fokkers gaan ertoe over om de kuiven van die dieren, die in de foktoom worden geplaatst, weg te knippen. Dit om het gezichtsvermogen van de dieren te verruimen, hetgeen de levendigheid in het algemeen ten goede komt. Noodzakelijk is dit echter niet en het is weinig fraai een aantal van deze gecoupeerde dieren in het hok te hebben.

De kleuren van de Baardkuifhoenders zijn evenals bij hun verdere familieleden, wit, zwart, blauw, koekoek, zilver- en goudgezoomd, terwijl ook hier de geelwit gezoomde tot de fraaiste behoren. Door het voorkomen van de grote ronde kuif en de driedelige baard tonen deze dieren in hun koppartij wat zwaar en plomp. Voor diegenen, die echter wat bijzonders in zijn hokken wil hebben, zijn de Baardkuifhoenders echter opvallende blikvangers.

Als laatste van de groep kuifhoenders willen we nu nog iets zeggen over de

Hollandse Kuithoenders. Deze zijn waarschijnlijk wel het meest bekend. En dan wel speciaal de Hollandse Witkuiven. Van de laatstgenoemde soort zou met recht

gezegd kunnen worden, dat ze het vlaggeschip zijn van alle Nederlandse kuifhoenderrassen.

De Hollandse Kuifhoenders bezitten als extremiteiten alleen een grote bolronde kuif, zoals we die bij de Baardkuifhoenders hebben beschreven. In plaats van een baard wordt de halsuitsnijding onder de snavel gesierd door een tweetal fraai afgeronde kinlellen. Binnen dit ras komt men dieren tegen, bij wie de kuit dezelfde kleur vertoont als het gevederde van het lichaam, maar meer bekend zijn die dieren, die in tegenstelling tot de lichaamsveren een sneeuwwitte kuif bezitten. Dat deze sneeuwwitte kuif het sierlijkst contrasteert met een groenglanzend zwart verenpak is voor een ieder goed verklaarbaar. Dit zal ook de reden zijn, dat de zwarte witkuiven, zoals ze in de volksmond vaak genoemd worden, de meeste bekendheid genieten. Witte kuiven treft men echter ook aan op blauwe, witte, koekoekkleurige en zwartbonte dieren. Het zal U niet verwonderen, dat wat betreft de huisvesting voor de witkuiven, dezelfde maatstaven dienen te worden aangelegd als bij de Baardkuifhoenders. Zijn goed getoiletteerde en schone witkuiven werkelijk een lust voor het oog, natte slecht onderhouden en vieze kuiven maken de dieren in één woord afzichtelijk.

Van dit ras zijn ook de in het begin van dit artikeltje genoemde Zwartkuiven van de kluizenaar Peter Jaspersz. Ook de Hollandse zwartkuiven bezitten een kuif en kinlellen. Evenals de andere Nederlandse kuifhoenders, kan ook van de witkuiven worden gezegd, dat ze levendig van aard zijn, niet broeds worden en dat ze aan hun eigenaars een aantal smakelijke eieren zullen leveren.

Zo hebben we dan in het kort een viertal hoenderrassen besproken, die –nauw aan elkaar verwant als ze zijn – behoren tot onze nationale kuifhoenders Jaren, ja zelfs eeuwenlang, behoorden deze dieren tot onze Nederlandse pluimveestapel. Om economische redenen hebben deze dieren de laatste 50 à 60 jaar steeds meer terrein moeten prijsgeven. Hulde aan die fokkers, die wel of niet aangesloten bij de Nederlandse Hoenderclub, deze juweeltjes van fokkunst voor ons hebben bewaard. Hoewel in kleine aantallen zijn deze rassen in de meeste kleurslagen nog aanwezig. Nu is het zo dat U als lid van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen door Uw lidmaatschap als het ware bewezen hebt, dat U de oude fokproducten van Nederlandse bodem een warm hart toedraagt. Willen we het werk van onze Stichting het best steunen, dan zouden we allen eraan moeten meewerken, dat de oud-Nederlandse rassen voor ondergang worden bewaard. Nu is het niet aan een ieder gegeven om Friese paarden te kunnen houden of Wittrikkoeien. Zelfs niet iedereen is het gegeven om een tuin te bezitten, waarin men een toompje kippen kan huisvesten. Maar laten diegenen, die inderdaad de rijkdom van een tuin wel bezitten eens ernstig overwegen of hier niet een plaatsje gereserveerd kan worden voor een toompje kuifhoenders. Uilebaarden en Brabanters b.v. geven U niet meer moeite en praktisch evenveel met dan welk soort van kippen dan ook. Laten we hierin allen actieve leden worden van onze Stichting en haar niet alleen financieel maar ook daadwerkelijk steunen.

Voor bezitters van zeer kleine tuinen willen we tot slot nog opmerken, dat de hier genoemde rassen ook alle in krielvorm voorkomen en ook in werkelijk goede kwaliteit. Thans aan U de daad. Een volgende keer hopen we eens iets te vertellen over een ander – werkelijk noodlijdend ras –: De Kraaikop, die hoewel anders van bouw en type toch ook aan deze groep van rassen verwant is.